

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

- ΕΙΣΑΓΩΓΗ: 1) Περιληπτική παρουσίαση της εργασίας(γενικά σχόλια)
2) Σημασία της αναθεώρησης
3) Ιστορική αναδρομή
4) Έναρξη διαδικασίας αναθεώρησης του Συντάγματος 2001, την 1^η Ιανουαρίου 1995, με δήλωση του τότε Πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου. Ολοκλήρωση της με ψήφισμα της Βουλής την 6^η Απριλίου του 2001.
5) Συναινετική αναθεώρηση.
6) Καθιέρωση της αρχής της αναλογικότητας και του Κράτους Δικαίου.
7) Αντιρρήσεις που προκάλεσε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο «Ιστορική Αναδρομή των Συνταγματικών Αναθεωρήσεων»

- Ιστορική αναδρομή με σύντομη αναφορά στη Συνταγματική εξέλιξη του τόπου.
- Ανάλυση και σύγκριση των εφαρμοσμένων ή μη Συνταγμάτων στην Ελληνική Επικράτεια.
- Σύνταγμα Ρήγα / Σύνταγμα Επιδαύρου(1822) / Σύνταγμα του Άστρους(1823) / Σύνταγμα της Τροιζήνας(1827) / Ηγεμονικό Σύνταγμα το οποίο δεν εφαρμόστηκε ποτέ(1832) / Σύνταγμα 1844 / Σύνταγμα 1864 σύμφωνα με το οποίο επήλθε η καθιέρωση της Αρχής της Λαϊκής Κυριαρχίας και η εισαγωγή του Κοινοβουλευτισμού / Σύνταγμα του 1911/ Σύνταγμα του 1927/ Σύνταγμα του 1927 / Σύνταγμα του 1952 / Σύνταγμα 1976 και η καθιέρωση της Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας / Σύνταγμα 1986 το οποίο θεωρήθηκε προσωπική νίκη του Ανδρέα Παπανδρέου σε βάρος του Κωνσταντίνου Καραμανλή διότι το εν λόγω Σύνταγμα παρουσιάστηκε ως πνευματικό παιδί του / Σύνταγμα του 2001 όπου η Αναθεώρηση ήταν Συναινετική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Η Αναθεώρηση του 2001

Ιστορικό και τα τυπικά στοιχεία της διαδικασίας της Αναθεώρησης.

- Αποτέλεσε το κορυφαίο γεγονός της χρονιάς. Επρόκειτο για Συναινετική Αναθεώρηση όπου πρέπει να τονιστεί ότι πρόκειται για την πρώτη αναθεώρηση, στα πολιτικά χρονικά της χώρας μας, που έγινε συναινετικά και η δεύτερη που ολοκληρώθηκε κάτω από ομαλές πολιτικές συνθήκες.
- Στην τελευταία φάση της αναθεώρησης την 6^η Απριλίου 2001 ψηφίστηκε από τα δύο μεγάλα κόμματα (Πα.Σο.Κ- Ν.Δ.) τα οποία βέβαια αποτελούν το 85% του Κοινοβουλίου.
- Αρχικώς υπήρξε δήλωση του Πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου την 1^η Ιανουαρίου 1995 με την οποία τόνιζε την αναγκαιότητα της επικείμενης αναθεώρησης.
- Έναρξη της διαδικασίας με τη σύσταση της σχετικής επιτροπής
- Ακολουθώντας τις συνταγματικές διαδικασίες της αναθεώρησης επήλθε πρόωρη διάλυση της Βουλής και διεξαγωγή των εκλογών τον Σεπτέμβριο του 1996. Η Βουλή που προέκυψε από τις εκλογές ανέλαβε βάσει του Συντάγματος τη διεξαγωγή των περαιτέρω διαδικασιών της αναθεωρητικής πρότασης. Ψηφίστηκαν με πλειοψηφία άνω των 180 ψήφων οι 108 από τις αναθεωρητικές προτάσεις.

- Η Αναθεωρητική Βουλή προέκυψε από τις εκλογές του Απριλίου 2000. Εκδόθηκε στη συνέχεια απόφαση του Προέδρου της Βουλής με την οποία συγκροτήθηκε η Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος (οι εργασίες της πραγματοποιήθηκαν στο διάστημα Αύγουστος-Νοέμβριος 2000).
- Παράθεση των ονομάτων της επιτροπής.
- Ψηφοφορίες στις συνεδριάσεις της 17^{ης} και 18^{ης} Οκτωβρίου 2000. Η τελική φάση της αναθεώρησης έγινε την Τετάρτη 17 Ιανουαρίου 2001 όπου συζητήθηκαν στην Ολομέλεια της Βουλής οι υπό αναθεώρηση διατάξεις όπως διατυπώθηκαν από τις Επιτροπές της Προαναθεωρητικής και Αναθεωρητικής Βουλής. Η ολοκλήρωση της διαδικασίας έλαβε χώρα την 6^η Απριλίου 2001. Εισηγητής της Πλειοψηφίας υπήρξε ο καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου κος Ευάγγελος Βενιζέλος. Από την πλευρά της Νέας Δημοκρατίας το ρόλο του εισηγητή ανέλαβε ο κος Ιωάννης Βαρβιτσιώτης, από το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος ο κος Αντώνης Σκυλάκος και από το Συνασπισμό ο κος Φώτης Κούβελης.
- Από τις 83 διατάξεις υπερψηφίστηκαν οι 78. Ανάλυση των άρθρων που αναθεωρήθηκαν και η δημοσίευση των νέων διατάξεων στο Φ.Ε.Κ. 84 Α / 17^{ης} Απριλίου 2001.

ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΑ ΑΡΘΡΑ:

ΑΡΘΡΟ 4: Θέσπιση εναλλακτικής θητείας.

ΑΡΘΡΟ 5: Απαγόρευση λήψης διοικητικών μέτρων-προστασία υγείας και γενετικής ταυτότητας.

ΑΡΘΡΟ 5 Α: Δικαίωμα στην πληροφόρηση.

ΑΡΘΡΟ 7: Κατάργηση της θανατικής ποινής.

ΑΡΘΡΟ 9 Α: Προστασία από την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων.

ΑΡΘΡΟ 10: Υποχρέωση της Διοίκησης να απαντά σε κάθε αίτημα εντός 60 ημερών.

ΑΡΘΡΟ 12: Δυνατότητα δημοσίων υπαλλήλων υπάλληλων των Ο.Τ.Α. και των Ν.Π.Δ.Δ. να συνεταιρίζονται.

ΑΡΘΡΟ 14: Δικαίωμα απάντησης-Αστική και Ποινική ευθύνη του Τύπου.

ΑΡΘΡΟ 15: Ρόλος και Αρμοδιότητες Εθνικού Ραδιοτηλεοπτικού Συμβουλίου.

ΑΡΘΡΟ 17: Νέα ρύθμιση αναγκαστικής απαλλοτρίωσης.

ΑΡΘΡΟ 19: Απόρρητο τηλεπικοινωνιών και απαγόρευση χρήσης αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί παράνομα.

ΑΡΘΡΟ 21: Θεμελίωση Κράτους Δικαίου και ολοκληρωμένης Δημογραφικής Πολιτικής.

ΑΡΘΡΟ 22: Συνταγματική κατοχύρωση της συλλογικής αυτονομίας των δημοσίων υπαλλήλων, των υπαλλήλων των Ο.Τ.Α. και των υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ.

ΑΡΘΡΟ 24: Προστασία του Περιβάλλοντος.

ΑΡΘΡΟ 25: Συνταγματική κατοχύρωση αρχών Κράτους Δικαίου, Τριτενέργειας των Συνταγματικών Δικαιωμάτων στις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους καθώς και της Αναλογικότητας.

ΑΡΘΡΟ 28: Πορεία προς την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση.

ΑΡΘΡΟ 29: Υποχρέωση προστασίας και ενίσχυσης των πολιτικών κομμάτων αλλά και πολιτικής ουδετερότητας των δημοσίων υπάλληλων.

ΑΡΘΡΟ 31: Δυνατότητα καταγωγής και από Ελληνίδα μητέρα ως προσόν εκλογιμότητας στο αξίωμα του Προέδρου της Δημοκρατίας.

ΑΡΘΡΟ 38: Διαδικασία αντικατάστασης Πρωθυπουργού.

ΑΡΘΡΟ 51: Επιστολική ψήφος. Άρση απαγόρευσης μη συμμετοχής σε ψηφοφορίες.

ΑΡΘΡΟ 54: Σταθερότητα και διαφάνεια του εκλογικού συστήματος- Υποχρέωση δημοσίευσης αποτελεσμάτων απογραφής ένα χρόνο μετά τη διεξαγωγή της.

ΑΡΘΡΟ 56: Μείωση κωλυμάτων εκλογιμότητας στο αξίωμα του Βουλευτού..

ΑΡΘΡΟ 57: Ασυμβίβαστο επαγγέλματος και βουλευτικού αξιώματος.

ΑΡΘΡΑ 66-78: Με την αναθεώρηση των άρθρων αυτών εισάγονται καινοτομίες στο ρόλο και τη λειτουργία του βουλευτικού σώματος.

ΑΡΘΡΟ 79: Προϋπολογισμός του Κράτους.

ΑΡΘΡΟ 80 :Ελλάδα και Ο.Ν.Ε.

ΑΡΘΡΟ 82: Συνταγματική κατοχύρωση Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής-Εθνικού Συμβουλίου Εξωτερικής Πολιτικής.

ΑΡΘΡΟ 86: Ποινική ευθύνη Υπουργών-Λειτουργία Ειδικού Δικαστηρίου.

ΑΡΘΡΟ 88: Προσωπική κατάσταση Δικαστικών Λειτουργιών.

ΑΡΘΡΟ 89: Συμμετοχή Δικαστικών λειτουργιών σε συμβούλια και επιτροπές.

ΑΡΘΡΟ 90 :Συγκρότηση και λειτουργία Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου.

ΑΡΘΡΟ 92 : Διασφάλιση συνταγματικής θέσης δικαστικών υπαλλήλων.

ΑΡΘΡΟ 93: Υποχρέωση αιτιολόγησης δικαστικών αποφάσεων.

ΑΡΘΡΟ 94: Δικαιοδοσία Στ.Ε.

ΑΡΘΡΟ 95: Δικαιοδοσία και λειτουργία Σ.τ.Ε.

ΑΡΘΡΟ 98: Δικαιοδοσία και αρμοδιότητα Ελεγκτικού Συνεδρίου.

ΑΡΘΡΟ100: Έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων.

ΑΡΘΡΟ 100 Α: Νομικό Συμβούλιο του Κράτους.

ΑΡΘΡΟ 101: Ενίσχυση περιφερειακών οργάνων του Κράτους.

ΑΡΘΡΟ 101 Α: Συνταγματική κατοχύρωση του θεσμού των Ανεξάρτητων Αρχών.

ΑΡΘΡΟ 102: Συνταγματική κατοχύρωση Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

ΑΡΘΡΟ 103: Ρύθμιση προσλήψεων υπαλλήλων στο Δημόσιο.

ΑΡΘΡΟ 108: Συνταγματική κατοχύρωση Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού.

ΑΡΘΡΟ 109: Αξιοποίηση δωρεών/ κληροδοτημάτων.

ΑΡΘΡΟ 115: Εισαγωγή προθεσμίας ψήφισης νόμου σχετικά με το ασυμβίβαστο των βουλευτών.

ΑΡΘΡΟ 116: Εξάλειψη ανισοτήτων ανάμεσα στα δύο φύλα.

ΑΡΘΡΟ 117: Εισαγωγή προθεσμίας για ψήφιση νόμου.

ΑΡΘΡΟ 118: Εισαγωγή προθεσμίας για ψήφιση νόμου.

Σκοπός της Αναθεωρητικής Διαδικασίας: Η Αναθεώρηση πρέπει να πραγματοποιείται με μεγάλη προσοχή και αφού εξεταστούν όλες οι παράμετροί της. Το Σύνταγμά μας προβλέπει τη διαδικασία αναθεώρησης. Στο σημείο αυτό θα πρέπει ν' αναφερθεί την ΑΥΣΤΗΡΟΤΗΤΑ του Ελληνικού Συντάγματος ως προς τη διαδικασία Αναθεώρησης. Απαγόρευση μεταβολής πολιτεύματος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Επίλογος εργασίας: γενικά σχόλια, η θετική αποδοχή της Αναθεώρησης(Συναινετική Αναθεώρηση), καθιέρωση της αρχής της Αναλογικότητας και του Κράτους Δικαίου, άμεση πλέον η τριπενέργεια ενίσχυση των ατομικών δικαιωμάτων, εξάλειψη της ανισότητας, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας μπορεί να προέρχεται και από Ελληνίδα μητέρα, όλες οι αντιρρήσεις που εκφράστηκαν για το επαγγελματικό ασυμβίβαστο των βουλευτών (άρθρο 57), προστασία του περιβάλλοντος(άρθρο 24).

Η συγκεκριμένη Αναθεώρηση υπήρξε σημαντική και για άλλους λόγους χωρίς ν' αναφερόμαστε αποκλειστικά στ' αναθεωρημένα άρθρα.

1. Το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε ανάμεσα στην προηγούμενη Αναθεώρηση(1986) και την τωρινή ήταν σύντομο.
2. Ο αριθμός των αναθεωρημένων διατάξεων δεν θα ήταν υπερβολή αν τον χαρακτηρίζαμε τεράστιο αφού τέθηκαν σε ψηφοφορία 83 και υπερψηφίστηκαν οι 78.
3. Στην τελική ψηφοφορία της 17^{ης} Απριλίου 2001 αποχώρησαν οι βουλευτές του ΚΚΕ και του Συνασπισμού με αποτέλεσμα να ψηφίσουν τα δύο μεγάλα κόμματα . Για το λόγο αυτό πρόκειται για Δικομματικό Σύνταγμα και η κοινωνική ευθύνη που φέρουν τα δύο μεγάλα κόμματα είναι μεγάλη.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αναμφισβήτητα, το κορυφαίο γεγονός που έλαβε χώρα στην έναρξη της νέας χιλιετίας ήταν η Αναθεώρηση του 1975/1986, η οποία ολοκληρώθηκε με την ψηφοφορία της 6^{ης} Απριλίου του 2001 στη Βουλή. Η εν λόγω Αναθεώρηση ονομάστηκε συναινετική εξαιτίας του γεγονότος ότι πραγματοποιήθηκε μεταξύ των δύο μεγάλων κομμάτων, το Πα.Σο.Κ και τη Νέα Δημοκρατία.

Στα κεφάλαια που ακολουθούν γίνεται εκτενής ανάλυση της σημασίας και της αξίας και της συνταγματικής αναθεώρησης, στη συνέχεια πραγματοποιείται ιστορική αναδρομή στη συνταγματική ιστορία της Ελλάδος έχοντας ως γνώμονα τα προηγούμενα Συντάγματα και τις αναθεωρήσεις που προηγήθηκαν. Το κύριο βάρος της εργασίας θα δοθεί στην Αναθεώρηση του 2001, στην ιστορική της διαδρομή, στην έμπνευσή της από τον Ανδρέα Παπανδρέου τον Ιανουάριο του 1995 και την ολοκλήρωσή της τον Απρίλιο του 2001. Θα υπάρξει ανάλυση των άρθρων που αναθεωρήθηκαν –αναγράφοντας και την προσωπική εκτίμηση για τις συγκεκριμένες τροποποιήσεις. Επιπροσθέτως σχολιάζονται οι καινοτομίες που εισήγαγε η αναθεώρηση, όπως για παράδειγμα η καθιέρωση της Αρχής της του Κράτους Δικαίου και της Αναλογικότητας, στο άρθρο 25.

Εν κατακλείδι, θα γίνει αναφορά στις αντιρρήσεις που προβλήθηκαν σε όλη την αναθεωρητική διαδικασία και κυρίως σε βασικά άρθρα του Συντάγματος όπως το 14 για το περιβάλλον κλπ. Το συμπέρασμα που ανακύπτει από την εργασία, σαν προσωπική εκτίμηση και όχι μόνο, είναι πως η Αναθεώρηση αποτελεί έκφραση όχι μόνο του κοινοβουλίου αλλά και ολόκληρου του λαού. Άλλωστε «Δημοκρατία και λαϊκή κυριαρχία συνδέονται άρρηκτα. Η πρώτη υποδηλώνει το πολίτευμα και η δεύτερη τη βασική του αρχή».¹

¹ Βλ. Δημητρόπουλος Ανδρέας, Η Δομή και η Λειτουργία της Σύγχρονης Δημοκρατίας, Αθήνα 1997,σελ.66

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ιστορική Αναδρομή των Συνταγματικών Αναθεωρήσεων

Είναι γεγονός πως όταν γίνεται λόγος για την Αναθεώρηση του Συντάγματος 1975/1986, που έλαβε χώρα τον Απρίλιο του 2001, πρέπει ν' αναφέρουμε και τα Συντάγματα που προηγήθηκαν, ώστε να έχουμε μια πληρέστερη εικόνα για την πολιτική κατάσταση που υπήρχε στη χώρα μας και υπό ποιες προϋποθέσεις διαμορφώθηκε το σημερινό Σύνταγμα του τόπου μας.

Καλό θα ήταν λοιπόν να ξεκινήσουμε από την εμφάνιση του πρώτου Συντάγματος και πιο συγκεκριμένα με το σχέδιο Συντάγματος του Ρήγα με τον τίτλο «Νέα πολιτική των κατοίκων της Ρούμελης, της Μ.Ασίας, των Μεσογείων Νήσων και της Βλαχομπογδανίας, υπέρ των νόμων ελευθερίας, ισότητας, αδελφότητας και της πατρίδος». Το σύνταγμα αυτό είχε τις βάσεις του στο Γαλλικό Σύνταγμα του 1793, περιείχε όμως και δικές του προσθήκες², παρ' όλα αυτά δεν εφαρμόστηκε ποτέ.

Στη συνέχεια ακολουθούν τα Συντάγματα της Επαναστατικής Περιόδου, τα οποία εκφράζουν την ανάγκη των επαναστατημένων Ελλήνων για ένα κράτος ελεύθερο, όπου θα επικρατεί ο νόμος και η τάξη. Τα Συντάγματα αυτά είναι τα εξής:

1. Το Σύνταγμα της Επιδαύρου (1822)
2. Το Σύνταγμα του Αστρους (1823)
3. Το Σύνταγμα της Τροιζήνας (1827)

Ακολούθησε το «Ηγεμονικό Σύνταγμα» το 1832, το οποίο δεν εφαρμόστηκε ποτέ. Ακολούθησε το Σύνταγμα του 1844, το οποίο ήταν προϊόν της Επανάστασης του 1844³. Το σύνταγμα το οποίο εισήγαγε το κοινοβουλευτικό σύστημα στην Ελλάδα και καθιέρωσε την Αρχή της Λαϊκής Κυριαρχίας ήταν το Σύνταγμα του 1864. Όμως η πραγματικότητα διέψευσε κάθε προσδοκία για μη επέμβαση του βασιλιά στην διακυβέρνηση της χώρας και την τήρηση του αξιώματος «ο βασιλιάς βασιλεύει, αλλά δεν κυβερνά»⁴. Το σύνταγμα αυτό αναθεωρήθηκε το 1911, και αποτέλεσε το μακροβιότερο Σύνταγμα για τα δεδομένα του ελληνικού κράτους.

Το Σύνταγμα του 1911 αναθεωρήθηκε και αυτό το 1927 και ακολούθησε το Σύνταγμα του 1952, το οποίο εφαρμόστηκε με ψήφισμα της Δ' Αναθεωρητικής Βουλής. Στη συνέχεια εφαρμόστηκε το Σύνταγμα του 1975 το οποίο καθιέρωσε για πρώτη φορά την Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία ως το επίσημο πολίτευμα της χώρας το οποίο δεν επίκειται σε καμία μετατροπή. Το Σύνταγμα του 1975 διαδέχτηκε εκείνο του 1986 το οποίο προσφάτως αναθεωρήθηκε (Απρίλιος 2001).

Άξιο σχολιασμού, στο σημείο αυτό, αποτελεί το γεγονός ότι μόνο τα Συντάγματα του 1986 και 2001 εφαρμόστηκαν κάτω από ομαλές πολιτικές, γεγονός που φανερώνει τον άστατο πολιτικό βίο της χώρας.

² Βλ. Δημητρόπουλος Ανδρέας Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου Τόμος 1-2, Θ' Έκδοση Αθήνα 2001, σελ.133.

³ Βλ. Δημητρόπουλος Ανδρέας, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου Τόμος 1-2, Θ' Έκδοση, Αθήνα 2001, σελ. 141

⁴ Βλ. Δημητρόπουλος Ανδρέας, Η Γένεση του Κοινοβουλευτικού Συστήματος και η Ανάδειξη της κυβέρνησης. Το Κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844-1875), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, σελ.252

Όσο αφορά το Σύνταγμα του 1975 και την Αναθεώρηση του πρέπει να πούμε πως καταγράφηκε ως προσωπική νίκη του Ανδρέα Παπανδρέου έναντι του Κωνσταντίνου Καραμανλή, του οποίου εθεωρείτο πνευματικό παιδί. Το προαναφερθέν Σύνταγμα παρείχε παρα πολλές εξουσίες στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και για το λόγο αυτό κρίθηκε επιβεβλημένη η αναθεώρησή του.

Αντίθετα η αναθεώρηση του 2001 χαρακτηρίστηκε και όχι άδικα από πολλούς ως «συναινετική αναθεώρηση» εφόσον το νέο Σύνταγμα υπερψηφίστηκε και τέθηκε σ' εφαρμογή με τη σύμφωνη γνώμη των δύο μεγάλων κομμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η Αναθεώρηση του 2001

Α) Το χρονικό της Αναθεώρησης

Είναι φανερό πως η σημασία γενικά της Αναθεώρησης ενός Συντάγματος είναι ένα γεγονός, το οποίο από μόνο του έχει ιδιαίτερη αξία. Όμως η εν λόγω αναθεώρηση είναι σημαντική, διότι είναι μόλις η δεύτερη, η οποία έγινε υπό ομαλές συνθήκες (μετά την αναθεώρηση του 1986) και η πρώτη που πραγματοποιήθηκε με τη συναίνεση των δύο μεγάλων κομμάτων, Πα.Σο.Κ και Νέας Δημοκρατίας. « Η συναίνεση αυτή δεν αφορά μόνο την ανάγκη της αναθεώρησης αλλά και την κατεύθυνση προς την οποία πρέπει να κινηθεί η τροποποίηση ή η προσθήκη.⁵

Βέβαια δεν ήταν δυνατό να μην προκαλέσει και αρνητικά σχόλια όπως λόγου χάρη ότι δεν ήταν απαραίτητη και ότι είχε μεσολαβήσει μικρό χρονικό διάστημα από την προηγούμενη.

Ο Πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου εξήγγειλε με μήνυμά του τη δεύτερη Αναθεώρηση του Συντάγματος του 1975⁶. Από την εξαγγελία μέχρι την πραγματοποίηση της αναθεώρησης πέρασαν έξι χρόνια διότι μεσολάβησαν γεγονότα υψίστης σημασίας (ασθένεια Α. Παπανδρέου και ανάληψη των πρωθυπουργικών καθηκόντων από τον Κωνσταντίνο Σημίτη, αλλαγή και στην ηγεσία της Νέας Δημοκρατίας και ανάληψη των αντίστοιχων καθηκόντων από τον Κωνσταντίνο Καραμανλή).

Η διαδικασία της αναθεώρησης ξεκίνησε λίγους μήνες μετά την εξαγγελία της από τον Πρωθυπουργό με τη σύσταση της σχετικής επιτροπής. Ωστόσο η διαδικασία αυτή δεν συνεχίστηκε λόγω πρόωρης διάλυσης της Βουλής και των εκλογών του Σεπτεμβρίου του 1996. Η Βουλή που προέκυψε τη δεδομένη χρονική στιγμή, ήταν και εκείνη που διεκπεραίωσε την αναθεωρητική διαδικασία. Η αναθεωρητική πρόταση περιέλαβε την αλλαγή συνολικά 115 συνταγματικών διατάξεων. Στην προαναθεωρητική Βουλή ψηφίστηκαν με πλειοψηφία άνω των 180 ψήφων οι 108 από αυτές. Οι υπόλοιπες έλαβαν λιγότερες από 180 ψήφους και για το λόγο αυτό έπρεπε στην αναθεωρητική Βουλή να συγκεντρώσουν αυξημένο αριθμό.

Οι ψηφοφορίες έλαβαν χώρα στις συνεδριάσεις της 17^{ης} και 18^{ης} Οκτωβρίου. Την πρώτη ημέρα ξεκίνησε η τελική φάση της Αναθεώρησης με τη συζήτηση στην Ολομέλεια της Βουλής των υπό αναθεώρησης διατάξεων, όπως διατυπώθηκαν από τις αρμόδιες Επιτροπές της Προαναθεωρητικής και της Αναθεωρητικής Βουλής. Η ολοκλήρωση των συζητήσεων έλαβε χώρα στα τέλη Μαρτίου 2001.

Η διαδικασία της Αναθεώρησης ολοκληρώθηκε την Παρασκευή 6 Απριλίου, με τη ψήφιση των αναθεωρημένων διατάξεων από τη Βουλή των Ελλήνων και τη δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως την 17^η Απριλίου 2001 (Φ.Ε.Κ. 84 Α'/17 Απριλίου 2001). Τα αναθεωρημένα άρθρα ψηφίστηκαν μόνο στη δημοτική.

Εισηγητής της Πλειοψηφίας υπήρξε ο Καθηγητής του Συνταγματικού Δικαίου κος Ευάγγελος Βενιζέλος. Από τη Νέα Δημοκρατία ήταν ο κος Ιωάννης Βαρβιτσιώτης, ενώ εισηγητής του Κ.Κ.Ε ήταν ο κος

⁵ Βλ. Βενιζέλος Ευάγγελος, Το Σχέδιο της Αναθεώρησης του Συντάγματός, η γενική εισήγηση της πλειοψηφίας προς την Ζ' Αναθεωρητική Βουλή, Έκδοση Εργασίας Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2000, σελ.13

⁶ Βλ. Δημητρόπουλος Ανδρέας, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου Τόμος 1-2 Θ' Έκδοση , Αθήνα 2001, σελ.168.

Αντώνης Σκυλάκος. Τέλος, από την παράταξη του Συνασπισμού εισηγητής ήταν ο κος Φώτης Κουβέλης.

B) Αναθεωρημένα Άρθρα

Άρθρο 4 : Πρόσθεση ερμηνευτικής δήλωσης με την οποία δίνεται η δυνατότητα στον κοινό νομοθέτη να προβλέψει τη θέσπιση της εναλλακτικής θητείας για τους αντιρρησίες συνείδησης. Η θητεία αυτή μπορεί να είναι είτε άοπλη είτε κοινωνική. Στόχος της ερμηνευτικής δήλωσης υπήρξε η αναγνώριση της πλήρους συνταγματικότητας του νόμου αυτού και η αποφυγή προβλημάτων.

Άρθρο 5: Στο συγκεκριμένο άρθρο υπήρξε πρόσθεση της παραγράφου 4, με την οποία απαγορεύονται πλήρως τα ατομικά μέτρα που περιορίζουν την ελεύθερη κίνηση στη χώρα οποιουδήποτε Έλληνα. Λήψη τέτοιων μέτρων μπορεί να γίνει μόνο έπειτα από σχετική απόφαση ποινικού δικαστηρίου και μόνο ως παρεπόμενη και όχι ως κύρια ποινή. Ακόμα το άρθρο αυτό συμπληρώθηκε από τη παράγραφο 5, στην οποία κατοχυρώνεται ρητά το δικαίωμα στην υγεία και στη γενετική ταυτότητα. Στην ίδια παράγραφο επιβάλλεται στο νομοθέτη να γίνει ρύθμιση σχετική με την προστασία κάθε προσώπου έναντι των βιοιατρικών επεμβάσεων.

Άρθρο 5 Α: Σύμφωνα με το νέο αυτό άρθρο κατοχυρώνεται το δικαίωμα στην πληροφόρηση, συνδυάζεται δε με τα άρθρα 14 και 15 τα οποία βρίσκονται σε συνάρτηση με τις διατάξεις των διεθνών συμβάσεων, οι οποίες έχουν αυξημένη τυπική ισχύ. Αναφερόμενοι στο δικαίωμα της πληροφόρησης εννοούμε όλες τις πηγές της, τόσο τις δημόσιες όσο και τις ιδιωτικές. Περιορισμοί είναι δυνατό να καθιερωθούν μόνο για λόγους εθνικής προστασίας και ασφάλειας. Βέβαια στην προκειμένη περίπτωση ιδιαίτερη σημασία αποκτά το γεγονός της πρόσβασης στην κοινωνία της πληροφορίας στη σύγχρονη κοινωνία, μια κοινωνία όπου διαπιστώνεται η άκρατη τεχνολογική εξέλιξη. Παρ' όλα αυτά φραγμούς θέτει το δικαίωμα προστασίας του ιδιωτικού βίου.

Άρθρο 6: Με το εδάφιο που προστέθηκε στην παράγραφο 4 του εν λόγω άρθρου καθιερώνεται η απαγόρευση υπέρβασης των ανωτάτων ορίων προφυλάκισης.

Άρθρο 7: Καθιερώνεται πλέον συνταγματικά η απαγόρευση της επιβολής του θανάτου. Τίθενται βέβαια εξαιρέσεις στις περιπτώσεις εκείνες που προβλέπονται στο νόμο και ειδικότερα στον Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα.

Άρθρο 9 Α: Στο συγκεκριμένο άρθρο θεμελιώνεται πλέον και ρητά η προστασία από την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων και άλλων στοιχείων. Το συγκεκριμένο άρθρο στοιχειοθετεί ουσιαστικά την εκδήλωση του σεβασμού της πολιτείας απέναντι στον πολίτη.

Άρθρο 10: Με την αναδιατύπωση της παραγράφου 3 καθιερώνεται πλέον και συνταγματικά η υποχρέωση της διοικήσεως ν' απαντά σε κάθε αίτημα του διοικούμενου για οποιαδήποτε πληροφορία ο τελευταίος απευθύνεται σ' αυτήν εντός 60 ημερών.

Άρθρο 12: Με την κατάργηση της παραγράφου 4 καταργείται και το κώλυμα των δημοσίων υπαλλήλων, των υπαλλήλων των Ο.Τ.Α., καθώς και των Ν.Π.Δ.Δ. να συνεταιρίζονται. Αναλογιζόμενοι όμως τις διατάξεις

του Δημοσιοϋπαλληλικού Κώδικα τα δικαιώματα αυτά των δημοσίων υπαλλήλων έχουν ήδη καθιερωθεί και σε μεγάλο βαθμό διευρυνθεί με το άρθρο 49 του προαναφερθέντος κώδικα.

Άρθρο 14: Σύμφωνα με το νέο περιεχόμενο της παραγράφου 5 όποιος θίγεται από δημοσίευμα ή εκπομπή έχει δικαίωμα απάντησης. Καθιερώνεται επίσης αστική και ποινική ευθύνη του τύπου με βάση νόμο του κοινού δικαίου. Ακόμη θεμελιώνεται συνταγματικά το κώλυμα ιδιοκτησίας μέσου μαζικής επικοινωνίας και εκτέλεσης έργου ή προμηθειών ή παροχής υπηρεσιών με αντισυμβαλλόμενο το δημόσιο, όπως επίσης θεσπίζεται η υποχρέωση διαφάνειας στο ιδιοκτησιακό καθεστώς, στην οικονομική κατάσταση και τα μέσα χρηματοδότησης των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Από τα προαναφερόμενα συνάγεται πως το συγκεκριμένο άρθρο αποτελεί εγγύηση για τη διαφάνεια και τη προαγωγή του δημοσίου συμφέροντος.

Άρθρο 15: Με την αναθεώρηση παρατηρείται ενίσχυση του ρόλου του Εθνικού Ραδιοτηλεοπτικού Συμβουλίου και καθιέρωση αποκλειστικών αρμοδιοτήτων του ιδίου. Επιπροσθέτως, κατοχυρώνεται συνταγματικά πλέον η υποχρέωση των ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών να έχουν άδεια για τη νόμιμη λειτουργία τους. Παρέχεται επίσης, η δυνατότητα δωρεάν μετάδοσης των εργασιών της Βουλής και των Επιτροπών της, καθώς και προεκλογικών μηνυμάτων των κομμάτων από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα.

Άρθρο 17: Με τις παραγράφους 2 και 4 δημιουργείται νέα ρύθμιση για το θεσμό της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης. Καθιερώνεται η υποχρέωση του κράτους να καταβάλλει αποζημίωση σε είδος για την απαλλοτρίωση της περιουσίας του πολίτη. Επιπλέον, εισάγεται κρίσιμος χρόνος για τον υπολογισμό της αποζημίωσης. Τέλος, με την παράγραφο 4 προσδιορίζεται το αρμόδιο δικαστήριο για τις απαλλοτριώσεις και ακόμη μπορεί να προβλεφθεί από το νόμο η εγκαθίδρυση ενιαίας δικαιοδοσίας για όλες τις υποθέσεις που σχετίζονται με την απαλλοτρίωση.

Άρθρο 19: Με την προσθήκη των δύο νέων παραγράφων στο άρθρο 19 διασφαλίζεται το απόρρητο των τηλεπικοινωνιών, καθώς και η απαγόρευση χρησιμοποίησεως αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί παράνομα.

Άρθρο 20: Με την αναθεώρηση διαπιστώνεται η θεμελίωση και ενίσχυση του κράτους δικαίου, καθώς και καθιέρωση μιας ολοκληρωμένης δημογραφικής πολιτικής. Σημαντική θεωρείται η συνταγματική κατοχύρωση των δικαιωμάτων των σωματικά αναπήρων στα πλαίσια των αρχών του κράτους δικαίου και της ισότητας. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε πως έχρηζε συνταγματικής προστασίας η ευαίσθητη αυτή κοινωνική ομάδα.

Άρθρο 22: Η νέα παράγραφος 3 του άρθρου 22 κατοχυρώνει πλέον και συνταγματικά το δικαίωμα της συλλογικής αυτονομίας των δημοσίων υπαλλήλων, των υπαλλήλων των Ο.Τ.Α. και των Ν.Π.Δ.Δ. Δηλαδή, θεμελιώνεται πλέον και συνταγματικά τη δυνατότητα των ατόμων αυτών να συνάπτουν συλλογικές συμβάσεις εργασίας.

Άρθρο 24: Η αναθεώρηση του συγκεκριμένου άρθρου αποτέλεσε πηγή για πολλές αντιδράσεις και δεν θα ήταν υπερβολή αν λέγαμε πως ήταν από τα ελάχιστα άρθρα, που προβλήθηκαν τόσες διαφωνίες. Με τη νέα διατύπωση της παραγράφου 1 καθιερώνονται νέοι προστατευτικοί κανόνες τόσο για το φυσικό όσο και για το πολιτιστικό περιβάλλον. Καθιερώνεται η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης. Εγκαινιάζεται ακόμη η υποχρέωση του κράτους για ανάπτυξη δασολογίου, καθώς και Εθνικού Κτηματολογίου.

Άρθρο 25: Η σημαντικότερη στιγμή της Αναθεώρησης χαρακτηρίζεται η αναδιαμόρφωση του άρθρου 25, αφού κατοχυρώνεται πλέον ρητώς η άμεση τριτενέργεια των συνταγματικών δικαιωμάτων στις ιδιωτικές σχέσεις, σχέσεις μεταξύ των πολιτών και ακόμη καθιερώνεται και συνταγματικά η αρχή του κράτους δικαίου. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί ακόμη η υποχρέωση των κρατικών οργάνων να κατοχυρώνουν και να προστατεύουν την ανεμπόδιστη άσκηση των δικαιωμάτων του πολίτη, ενώ τέλος, εξαιρετικά θετικό στοιχείο αποτελεί η εισαγωγή της αρχής της αναλογικότητας. Καθιερώνεται ρητά πλέον η δυνατότητα να τεθούν όρια είτε άμεσα από το σύνταγμα είτε μ' επιφύλαξη νόμου.

Άρθρο 28: Με την εισαγωγή ερμηνευτικής δήλωσης του άρθρου 28 αναγνωρίζεται η επέκταση του ρόλου και της αξίας του εν λόγω άρθρου στις διεργασίες που λαμβάνουν χώρα για την ολοκληρωτική ενοποίηση της Ευρώπης. Με την εισαγωγή της εξαιρετικής σπουδαιότητας της παραγράφου αυτής, ερμηνεύονται και επιλύονται σε μεγάλο βαθμό προβλήματα της Ελλάδας, που απασχόλησαν τον έλληνα κοινό νομοθέτη κατά τη διάρκεια της πορείας της Ελλάδας προς την Ευρώπη.

Άρθρο 29: Καθιερώνεται πλέον η υποχρέωση του κρατικού φορέα να ενισχύει τα πολιτικά κόμματα στα πλαίσια της δημοκρατικής λειτουργίας τους και ακόμη την υποχρέωση των δημοσίων υπαλλήλων ν' απέχουν αυστηρά από οποιαδήποτε εκδήλωση των πολιτικών τους φρονημάτων και την υποχρέωση ν' ασκούν τα καθήκοντά τους, χωρίς να δημιουργούν προβλήματα στα πολιτικά κόμματα, ανάλογα με τις πολιτικές τους πεποιθήσεις. Πρόκειται για μια έμπρακτη εκδήλωση εκδημοκρατισμού της πολιτικής ζωής του τόπου, η οποία αφήνει πίσω και απεμποδίζει οριστικά μίση, έριδες, και πάθη του παρελθόντος.

Άρθρο 31: Σημαντική καινοτομία εισάγει το αναθεωρημένο άρθρο 31. πλέον παύει η καταγωγή από Έλληνα πατέρα και όχι από Ελληνίδα μητέρα ν' αποτελεί προσόν εκλογιμότητας στο ύπατο αξίωμα του Προέδρου της Δημοκρατίας. Το άρθρο αυτό αποτελεί έμπρακτη εκδήλωση της κατοχυρωμένης συνταγματικά αρχής της ισότητας των δύο φύλων, που καθιερώνεται στο άρθρο 4 του Συντάγματος και είναι εξαιρετικά σημαντική η συμβολή του στην οριστική εξάλειψη των διακρίσεων ανάμεσα στα δύο φύλα.

Άρθρο 38: Διαδικασία αντικατάστασής του Πρωθυπουργού σε περίπτωση που ο τελευταίος δεν μπορεί ν' ασκήσει τα καθήκοντά του. Αποτελεί εξαιρετικής σημασίας και σπουδαιότητας το γεγονός ότι ακολουθείται και καθιερώνεται συνταγματικά διαφορετική διαδικασία στις περιπτώσεις που ο Πρωθυπουργός ηγείται μιας πλειοψηφίας είτε ενός μετεκλογικού κοινοβουλευτικού σχηματισμού.

Άρθρο 51: Ένα ζήτημα το οποίο από καιρό απασχολούσε τον κοινό νομοθέτη κατοχυρώνεται πλέον συνταγματικά με τις δύο νέες παραγράφους, 4 και 5, που εισάγονται στο άρθρο 51. πρόκειται για τη λεγόμενη *επιστολική ψήφο*. Ο ψηφοφόρος αποκτά πλέον τη δυνατότητα από τη στιγμή που βρίσκεται εκτός Επικράτειας να ψηφίζει με τον τρόπο που καθιερώνει το νέο σύνταγμα του 2001. Παρέχεται δηλαδή η δυνατότητα στον ψηφοφόρο να ασκήσει το εκλογικό του δικαίωμα, σε περίπτωση που κωλύεται από τις περιστάσεις, όπως για παράδειγμα όταν απουσιάζει στο εξωτερικό. Πρόκειται για μία πολύ σημαντική διάταξη και αποτελεί απόδειξη για το σεβασμό της πολιτείας στα δικαιώματα των πολιτών της. Τέλος με την παράγραφο 5 του ίδιου άρθρου κατοχυρώνεται ρητά η προαιρετικότητα της άσκησης του δικαιώματος της ψηφοφορίας, γεγονός που καθιστά αντισυνταγματικούς όλους τους νόμους, οι οποίοι προέβλεπαν κυρώσεις μη ασκήσεως του εκλογικού δικαιώματος.

Άρθρο 54: Στις δύο πρώτες αναθεωρημένες διατάξεις του άρθρου 54 ο Συνταγματικός νομοθέτης θέλησε να διασφαλίσει τόσο τη σταθερότητα και τη διαφάνεια του εκλογικού συστήματος όσο και την εγκυρότητα της διαδικασίας απογραφής. Απαγορεύεται δηλαδή η τροποποίηση του εκλογικού συστήματος με βάση τις προτιμήσεις της εκάστοτε κυβερνητικής πλειοψηφίας. Επιπροσθέτως ορίζεται ρητά ότι τα αποτελέσματα των απογραφών πρέπει να δημοσιεύονται ένα χρόνο έπειτα από την πραγματοποίησή τους.

Άρθρο 56: Παρατηρείται στο συγκεκριμένο άρθρο ότι ελαττώνονται σε μεγάλο βαθμό τα κωλύματα που περιόριζαν σε κάθε πολίτη που κατείχε κάποια σημαντική θέση την εκλογή του στο βουλευτικό αξίωμα. Έτσι λοιπόν διευκολύνεται κάποιος που μέχρι τώρα περιοριζόταν από υο κώλυμα η εκλογή του στο βουλευτικό αξίωμα.

Άρθρο 57: Το άρθρο αυτό, μαζί με το 24, προκάλεσε τις περισσότερες αντιδράσεις στο χώρο του κοινοβουλίου. Καθιερώνεται το ασυμβίβαστο ανάμεσα στο βουλευτικό αξίωμα και την άσκηση επαγγέλματος. Κατά την άποψη των εισηγητών του συγκεκριμένου άρθρου ο βουλευτής πρέπει ν' ασκεί τα καθήκοντά του προσηλωμένος σ' αυτά και να μην έχει περαιτέρω απασχόληση με κάποια άλλη επαγγελματική ιδιότητα. Οι αντιδράσεις αναλύονται σε επόμενο κεφάλαιο.

Άρθρα 66-78: Στα συγκεκριμένα άρθρα εισάγονται τροποποιήσεις σχετικά με τη λειτουργία του κοινοβουλευτικού σώματος. Θα τεθούν σε ισχύ με την εφαρμογή του νέου κανονισμού της Βουλής. Με την Αναθεώρηση ενισχύεται ο πολιτικός ρόλος της Ολομέλειας της Βουλής αλλά και ο ρόλος και η αρμοδιότητα των Διαρκών Κοινοβουλευτικών Επιτροπών. Επιπλέον, επεκτείνεται η δυνατότητα άσκησης κοινοβουλευτικού ελέγχου και από το τμήμα διακοπής της Βουλής. Ακόμη, κατοχυρώνεται συνταγματικά η δυνατότητα συμμετοχής όλων των βουλευτών σε όλους του κοινοβουλευτικούς σχηματισμούς και τέλος ενισχύεται η αυστηρότητα σχετικά με την εισαγωγή διάσπαρτων διατάξεων σε νόμους με άσχετο προς αυτές περιεχόμενο.

Άρθρο 79: Υπάρχει τροποποίηση της διαδικασίας της συζητήσεως για τον προϋπολογισμό. Η πρόταση για την ψήφιση του προϋπολογισμού του νέου έτους πρέπει να κατατεθεί από τον αρμόδιο Υπουργό των

Οικονομικών στη Διαρκή Κοινοβουλευτική Επιτροπή την πρώτη Δευτέρα του Οκτωβρίου.

Άρθρο 80: Η τοποθέτηση της ερμηνευτικής δήλωσης που έγινε στο τέλος της παραγράφου, ξεκαθάρισε ότι το άρθρο αυτό δεν αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα όσο αφορά την πορεία της Ελλάδος προς την Ευρωπαϊκή Οικονομική Ενοποίηση, στα πλαίσια άλλωστε και της ερμηνευτικής δήλωσης του άρθρου 28. το γενικό και αναμφισβήτητο εθνικό συμφέρον που κατοχυρώνεται με την ένταξη και συμμετοχή της Ελλάδος στην Ο.Ν.Ε. δεν είναι δυνατό να περιορίζεται από το άρθρο 80 του Συντάγματος.

Άρθρο 82: Θεσπίζεται πλέον και επίσημα η λειτουργία της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, καθώς και του Εθνικού Συμβουλίου Εξωτερικής Πολιτικής.

Άρθρο 86: Τίθενται πλέον τροποποιήσεις σχετικά με την Ποινική ευθύνη των Υπουργών, ένα πολύκροτο ζήτημα το οποίο απασχολεί τον πολιτικό και κοινωνικό βίο. Το άρθρο 86 απαγορεύει τη θέσπιση ιδιώνυμων υπουργικών αδικημάτων. Επιπροσθέτως η πρόταση άσκησης δίωξης πρέπει να κατατεθεί από τριάντα τω αριθμώ τουλάχιστον βουλευτές. Προβλέπεται ακόμη προθεσμία μέσα στην οποία μπορεί η Βουλή να επιτρέψει την άσκηση της ποινικής δίωξης σε βάρος των Υπουργών. Τέλος καταργείται ο θεσμός των κατηγορών βουλευτών ενώ αν δοθεί άδεια η ποινική δίωξη παύει με βούλευμα απαλλακτικό ή παραπεμπτικό που εκδίδεται από 5μελές Δικαστικό συμβούλιο, το οποίο αποτελείται από 3 μέλη του Αρείου Πάγου και 2 μέλη του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Άρθρο 88-92: Τα άρθρα αυτά εξετάζονται ομαδοποιημένα διότι αναφέρονται συγκεντρωτικά οι νέες ρυθμίσεις σχετικά με τη λειτουργία του Δικαστικού Σώματος. Πρόκειται για διατάξεις που ρυθμίζουν την προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία των δικαστών και τη συμμετοχή τους στο βίο του τόπου.

Άρθρο 93: Η αναθεωρημένη παράγραφος 3 του εν λόγω άρθρου καθιερώνει την υποχρέωση των δικαστηρίων να εκδίδουν αποφάσεις ειδικά και εμπειριστατωμένα αιτιολογημένες, οι οποίες απαγγέλλονται δημόσια. Η διάταξη αυτή σκοπό έχει να επιδείξει την αξία του ρόλου και του έργου που επιτελεί η ελληνική δικαιοσύνη, καθώς και της εμπιστοσύνης που πρέπει να προκαλεί στον πολίτη. Είναι δείγμα δηλαδή ακεράιης και αμερόληπτης δικαιοσύνης.

Άρθρο 94: Το άρθρο αυτό ορίζει τις αρμοδιότητες και τη δικαιοδοσία των επιμέρους δικαιοδοτικών κλάδων. Με ρητή διατύπωση του άρθρου αυτού καθιερώνεται επιφύλαξη υπέρ του νόμου να ορίσει την έννοια τόσο της διοικητικής όσο και της ουσιαστικής διαφοράς. Το άρθρο αυτό ενοποιεί τη δικαιοδοσία του Συμβουλίου της Επικρατείας και των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων, ενώ κατοχυρώνεται πλέον συνταγματικά η δυνατότητα αναγκαστικής εκτέλεσης των δικαστικών αποφάσεων σε βάρος του Δημοσίου. Παρατηρείται λοιπόν πως ενισχύεται η προστασία του πολίτη από τη δικαιοσύνη και όταν ακόμα διεκδικεί από το ίδιο το κράτος δικαιώματα που του οφείλει. Έτσι λοιπόν, η δικαιοσύνη οφείλει να προχωρήσει σε αναγκαστική εκτέλεση σε βάρος του Δημοσίου στις περιπτώσεις εκείνες, όπου ο πολίτης δικαιούται δικαστικής προστασίας.

Άρθρο 95: Οι τροποποιήσεις του συγκεκριμένου άρθρου, θα μπορούσαμε να πούμε πως ενισχύουν το ρόλο του Συμβουλίου της Επικρατείας τόσο ως ανααιρετικού όσο και ως ακυρωτικού δικαστηρίου. Βέβαια παραμένει σ' αυτό το τεκμήριο αρμοδιότητας για τις ακυρωτικές διαφορές, παρ' όλα αυτά αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι νομιμοποιείται να δικάζει σε δεύτερο βαθμό διοικητικές διαφορές που έχουν ήδη κριθεί από τα κατώτερα δικαστήρια στα οποία έχουν τυχόν υπαχθεί. Επιπρόσθετη προστασία δίδεται στον πολίτη με την παράγραφο 5 όπου καθιερώνεται η υποχρέωση της διοίκησης να συμμορφώνεται με τις δικαστικές αποφάσεις.

Άρθρο 98: Στο άρθρο αυτό προβλέπεται διεύρυνση των αρμοδιοτήτων του Ελεγκτικού Συνεδρίου, το οποίο λειτουργεί και αυτό ως δικλείδα ασφαλείας της Δικαιοσύνης και του γενικού συμφέροντος.

Άρθρο 100: Από πολλούς θεωρείται ίσως από τις σημαντικότερες διατάξεις που εφαρμόζονται με το νέο Σύνταγμα και αφορά το ζήτημα του ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων. Πλέον τα τμήματα των ανωτάτων δικαστηρίων έχουν την υποχρέωση να παραπέμπουν, αν κρίνουν ότι ένας νόμος είναι αντισυνταγματικός, στην Ολομέλεια του δικαστηρίου. Το σημαντικότερο ρόλο αναλαμβάνει το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, το οποίο αποφαινεται για τη συνταγματικότητα ή όχι ενός νόμου σε περίπτωση διαφωνίας των Ανώτατων δικαστηρίων. Διάταξη νόμου που κρίθηκε αντισυνταγματική με την προαναφερθείσα διαδικασία θεωρείται ανενεργής από τη δημοσίευση της απόφασης.

Άρθρο 100 Α: Κατοχυρώνεται πλέον ρητά στο σύνταγμα ο ρόλος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, το οποίο πλέον λειτουργεί τόσο ως συμβουλευτικό όργανο, όσο και ως γνωμοδοτικό. Με τη συγκεκριμένη πρόβλεψη ο συντακτικός νομοθέτης επιλύει μία χρόνια τριβή μεταξύ του Ν.Σ.Κ. και του Ελεγκτικού Συνεδρίου, ως προς τα όρια των αρμοδιοτήτων του καθενός.

Άρθρο 101: Η αναθεώρηση της παραγράφου 3 ενισχύει το ρόλο και τη σημασία των περιφερειακών οργάνων του Κράτους και ειδικότερα στις νησιωτικές περιοχές, οι οποίες λόγω ιδιαιτερότητας χρήζουν ιδιαίτερης σημασίας. Κύρια επιδίωξη του Κράτους αποτελεί η διοικητική αποκέντρωση. Η περιφέρεια αποτελεί για την Ελλάδα οργανικό τομέα, όπου ο νομοθέτης δίνει στην προστασία της συνταγματική αρχή.

Άρθρο 101 Α: Η δημιουργία του νέου άρθρου θέτει ως στόχο την συνταγματική κατοχύρωση των Ανεξάρτητων Διοικητικών Αρχών. Καθιερώνεται επίσης η Αρχή της Συναίνεσης.

Άρθρο 102: Στο συγκεκριμένο άρθρο ενισχύεται η θέση των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε συνταγματικό επίπεδο. Όχι μόνο κατοχυρώνεται συνταγματικά ο δεύτερος βαθμός τοπικής αυτοδιοίκησης, αλλά αποκτούν και τεκμήριο αρμοδιότητας σχετικά με τις τοπικές υποθέσεις. Ρυθμίζονται πλέον οι αρμοδιότητες και η οικονομική τους αυτοτέλεια και ενισχύεται σε σημαντικό βαθμό ο έλεγχος των πόρων τους και καθιερώνεται ο κανόνας της διαφάνειας της διαχείρισης αυτών.

Άρθρο 103: Στο άρθρο αυτό διαπιστώνεται μια σταθερή πορεία προς τις αρχές της Ισότητας, της Δημοκρατίας και της Αξιοκρατίας. Καθιερώνονται πλέον αυστηρά κριτήρια όσο αφορά τις προσλήψεις στο Δημόσιο και τον υπόλοιπο δημόσιο τομέα. Εισάγεται επίσης με την παράγραφο 8 η απαγόρευση της νομιμοποίησης των έκτακτων υπαλλήλων προς αποφυγή φαινομένων οικογενειοκρατίας, πελατειακών σχέσεων βουλευτώ-ψηφοφόρων. Με την παράγραφο 9 του ίδιου άρθρου αναγνωρίζεται συνταγματικά ο ρόλος και η εξαιρετική σημασία της Ανεξάρτητης Διοικητικής Αρχής του Συνηγόρου του Πολίτη. Για μία ακόμη φορά διαφαίνεται η αναγνώρισή από την πλευρά της Πολιτείας της προσφοράς των Ανεξάρτητων Διοικητικών Αρχών.

Άρθρο 108: Στο σημείο αυτό αποκτά συνταγματική υπόσταση το Συμβούλιο του Απόδημου Ελληνισμού, ένας θεσμός που διαθέτει τη δυνατότητα να προσφέρει πάρα πολλά σε μεγάλο αριθμό του απόδημου ελληνισμού.

Άρθρο 109: Μέσω της παραγράφου 3 παρέχεται η δυνατότητα στον κοινό νομοθέτη να ορίσει για την αξιοποίηση και διάθεση δωρεών και άλλων κληροδοτημάτων, τα οποία δύνανται να συμβάλλουν με οποιαδήποτε τρόπο στην προαγωγή του γενικού συμφέροντος μέσω της ορθής διάθεσης και αξιοποίησής τους.

Άρθρο 115: Θέτει προθεσμία έως την 1/01/2003 για την ψήφιση του που θα καθιερώνει το ασυμβίβαστο των Βουλευτών βάσει του άρθρου 57 παρ.1 του Συντάγματος.

Άρθρο 116: Η αναθεωρημένη παράγραφος 2 του παρόντος άρθρου κάνει ένα βήμα προς την εξάλειψη των διακρίσεων ανάμεσα στα δύο φύλα, καθώς επιτρέπει ρητά τη λήψη θετικών μέτρων προς την κατεύθυνση αυτή. Από το μέτρο ωστόσο είναι δυνατό ν' αποκομίσουν οφέλη όχι μόνο οι γυναίκες αλλά και άλλες κατηγορίες πληθυσμού που για οποιαδήποτε λόγο μειονεκτούν από τις υπόλοιπες.

Άρθρο 117: Βάσει της παραγράφου 7 τίθεται προθεσμία για την ψήφιση και θέση σε ισχύ νόμου για την επιδίκαση αποζημίωσης από τα δικαστήρια για την αναγκαστική απαλλοτρίωση της περιουσίας των πολιτών (από 1/01/2002).

Άρθρο 118: Σ το συγκεκριμένο άρθρο αναφέρονται οι προθεσμίες που επιτρέπεται να τεθούν για την ψήφιση των νόμων καθώς και άλλα διαδικαστικά ζητήματα σχετικά με τους Προέδρους των Ανωτάτων Δικαστηρίων όπως επίσης και ό,τι αφορά το Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού.

Γ) Σημασία της Αναθεωρητικής Διαδικασίας

Αναμφισβήτητα, θα μπορούσαμε να πούμε πως η Αναθεώρηση αποτελεί το κορυφαίο πολιτικό γεγονός μιας χώρας, ενός λαού. Το δεδομένο χρονικό διάστημα ο λαός διαμέσου των αντιπροσώπων λαμβάνει την απόφαση να μεταβάλει και πιθανόν να βελτιώσει το Σύνταγμα.

Η Αναθεώρηση είναι απόρροια της έκφρασης της κοινωνίας ότι οφείλει ν' ακολουθήσει τα ρεύματα της εποχής και να προσαρμόσει τα δεδομένα στους υπάρχοντες κανόνες και το λοιπό ρυθμιστικό Δίκαιο. Επειδή ωστόσο, το Σύνταγμα λόγω της βαρύνουσας σημασίας και αξίας, εφόσον αποτελεί το θεμέλιο λίθο μιας χώρας, δεν είναι δυνατό να τροποποιείται χωρίς περιορισμούς και αυστηρές προϋποθέσεις, η αναθεώρηση αποτελεί γεγονός που χρήζει ιδιαίτερης μνείας.

Είναι γενικά αποδεκτό το γεγονός ότι η αναθεώρηση [ρέπει να γίνεται μετά τεραστίου φειδούς και προσοχής και ν' αποφεύγονται οι υπερβολές και καταχρήσεις. Το προγενέστερο Σύνταγμα αναθεωρήθηκε ως ένα μεγάλο βαθμό ώστε να οδηγήσει πολλούς να εκφράσουν έντονες επιφυλάξεις και αντιρρήσεις για την Αναθεώρηση του 2001.

Στο σημείο αυτό ωφέλιμο θα ήταν να εξετάσουμε τις συνθήκες κάτω από τις οποίες επιτευχθεί η πολυσυζητημένη αναθεώρηση αφού το 85% ανήκει στα δύο μεγάλα κόμματα, Πα.Σο.κ – Νέα Δημοκρατία, με αποτέλεσμα να κατέχουν και την κοινοβουλευτική πλειοψηφία.

Πρωταρχικά, πρέπει ν' αναφέρουμε πως τη σημασία της Αναθεωρητικής Διαδικασίας την αναγνωρίζει ακόμα και το Σύνταγμα στο άρθρο 110 όπου εξηγεί: *«Οι διατάξεις του Συντάγματος υπόκεινται σε αναθεώρηση, εκτός από εκείνες που καθορίζουν τη βάση και τη μορφή του πολιτεύματος ως Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας, καθώς και από τις διατάξεις των άρθρων 2 παρ.1, 4 παρ.7, 5 παρ.1 και 3, 13 παρ. 1 και 26»*.

Από τα προαναφερθέντα τεκμαίρεται πως το Σύνταγμα μας είναι κατά βάση αυστηρό. Η άποψη αυτή συμπληρώνεται και δικαιολογείται από το άρθρο 110 παρ.2, όπου αναφέρει ότι απαιτείται πλειοψηφία τριών πέμπτων του όλου αριθμού των βουλευτών για την Αναθεώρηση του Συντάγματος⁷. βέβαια υπάρχουν και άλλα Συντάγματα που είναι λιγότερο αυστηρά⁸.

Είναι κατανοητό λοιπόν το μέγεθος που λαμβάνει η Αναθεώρηση του Συντάγματος, πολύ περισσότερο, όταν γίνεται σε στιγμές κρίσιμες για τον τόπο και τη Δημοκρατία.

⁷ Βλ. Γεωργόπουλο Κωνσταντίνο, *Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο*, 2^η Έκδοση, Εκδόσεις Αντ.. Ν. Σάκκουλα 1990, σελ.410 επ.

⁸ Βλ. Μαυριάς Κωνσταντίνος-Παντελής Αντώνης, *Συνταγματικά Κείμενα Ελληνικά και Ξένα*, Τρίτη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1996.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τη σημαντικότητα της Αναθεωρητικής διαδικασίας έσπευσε να σχολιάσει και ο εισηγητής της πλειοψηφίας, καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου, κος Ευάγγελος Βενιζέλος: « Η Αναθεώρηση του Συντάγματος είναι μια σπάνια και ιστορικά κρίσιμη διαδικασία που υψώνει στο μεγαλύτερο βαθμό την ευθύνη κάθε βουλευτή και κάθε επιστήμονα, ο οποίος ασχολείται με το Συνταγματικό Δίκαιο».⁹

Παρά τις αντιδράσεις που προκάλεσε η Αναθεώρηση του 2001, αποτελεί κοινή πεποίθηση το γεγονός ότι συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην επίλυση προβλημάτων που για αρκετό καιρό απασχολούσαν το νομικό και όχι μόνο πληθυσμό της χώρας και επιπλέον στην καθιέρωση και εδραίωση του κράτους δικαίου.

Σε θεωρητικό επίπεδο το νέο άρθρο 25 του Συντάγματος έλυσε ρητά το πρόβλημα της λεγόμενης τριτενέργειας αναγνωρίζοντας ρητά την άμεση τριτενέργεια των Ατομικών Δικαιωμάτων και όχι μόνο στις σχέσεις κράτους-πολίτη αλλά και πολιτών μεταξύ τους «Η τριτενέργεια αποτελεί ένα νομικό ζήτημα που γεννάται και απασχολεί μόνο στα πλαίσια της αμυντικής έννομης τάξης».¹⁰

Διαβάζουμε το άρθρο 25 του Συντάγματος και συγκεκριμένα την παράγραφο 1 αυτού: «Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του Κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκησή τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την Αρχή της αναλογικότητας»

Η ρητή συνεπώς καθιέρωση της αρχής του κράτους δικαίου, καθώς και της αναλογικότητας αποτελούν βήματα προόδου και μας επιδεικνύουν ένα κράτος το οποίο μεριμνά για τις ανάγκες των πολιτών του και στέκεται αρωγός στην προσπάθεια όλων για την εγκαθίδρυση κοινωνικής ειρήνης και ευρυθμίας.

Σημαντική καινοτομία όσο αφορά το περιεχόμενό του παρουσιάστηκε στο άρθρο 34 σχετικά με τις προϋποθέσεις εκλογιμότητας του Προέδρου της Δημοκρατίας. Παύει πλέον να ισχύει ο πρόδηλα αντισυνταγματικός θεσμός της καταγωγής μόνο από Έλληνα πατέρα και προστίθεται και η καταγωγή από Ελληνίδα μητέρα.

Παρ' όλες τις καινοτομίες που αναμφισβήτητα εισήγαγε το Σύνταγμα του 2001, παρουσιάστηκαν και έντονες διαφωνίες κατά τη διάρκεια τη αναθεωρητικής διαδικασίας. Οι εν λόγω αντιπαραθέσεις δεν περιορίστηκαν μόνο στο πλήθος των αναθεωρητέων διατάξεων αλλά κυρίως στη περιεχόμενό τους . Χαρακτηριστικό παράδειγμα όλων αποτελεί

⁹ Βλ. Βενιζέλος Ευάγγελος , Η Συναινετική Αναθεώρηση του Συντάγματος και Αναβίωση της Πολιτικής, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 1996, σελ 7

¹⁰ Βλ. Δημητρόπουλος Ανδρέας, Τα Αμυντικά Δικαιώματα του Ανθρώπου και η Μεταβολή της Έννομης Τάξης, Εκδόσεις Αντ. Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1981, σελ.. 46

το ζήτημα του ασυμβίβαστου ανάμεσα στη βουλευτική ιδιότητα και την άσκηση βιοποριστικού επαγγέλματος. Δεν ήταν λίγοι εκείνοι που απείλησαν και με παραίτηση από το βουλευτικό αξίωμα στην περίπτωση που ψηφιζόταν η επίμαχη διάταξη. Πολλοί μίλησαν για δημιουργία *μισθοφόρων βουλευτών*. Τελικά, όπως είναι ευρέως γνωστό, η διάταξη ψηφίστηκε και οι εξελίξεις στον τομέα αυτό κρίνονται ιδιαίτερες ενδιαφέρουσες. Στο ανεύθυνο του βουλευτή¹¹ έρχεται να προστεθεί και το ασυμβίβαστο με οποιαδήποτε επαγγελματική ενασχόληση

Ένα ακόμη ζήτημα που απασχόλησε τη Ζ Αναθεωρητική Βουλή ήταν η αναθεώρηση του άρθρου 24. Δεν ήταν λίγοι εκείνοι οι οποίοι ισχυρίστηκαν ότι το περιβάλλον ήταν επαρκώς προστατευμένο με την προγενέστερη διάταξη και ως εκ τούτου περαιτέρω τροποποίησή του όχι μόνο δεν ήταν απαραίτητη αλλά αντίθετα εγκυμονούσε πολλούς κινδύνους για την προστασία του περιβάλλοντος. Τελικώς και αυτή η διάταξη ψηφίστηκε, χωρίς να υπάρξουν ιδιαίτερες διαρροές από τα δύο μεγάλα κόμματα.

Ωστόσο, αν και επανειλημμένως αναφέρθηκε ότι η Αναθεώρηση έγινε σε κλίμα συναίνεσης ανάμεσα στα δύο κόμματα δεν έλειψαν οι αντεγκλήσεις ανάμεσα στον Πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Σημίτη και τον Αρχηγό της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης Κωνσταντίνο Καραμανλή.

Ευχή όλων είναι αφενός το νέο Σύνταγμα του 2001 ν' αποδώσει τους αναμενόμενους καρπούς, αφετέρου ν' αποτελέσει αφετηρία για την δημιουργία εντός και εκτός Κοινοβουλίου κλίματός συνεργασίας και συναίνεσης.

¹¹ Βλ. Ραϊκός Αθανάσιος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, Τόμος Α Εισαγωγή- Οργανωτικό Μέρος, Τεύχος Β, Εκδόσεις Αντ. Ν.Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 1990, σελ. 39

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Αλιβιζάτος Νικόλαος, Εισαγωγή στην Ελληνική Συνταγματική Ιστορία, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή.
- 2) Αναστασιάδης Γεώργιος, Συνταγματική Αναθεώρηση και Προεδρικός Θεσμός (1985-1986), Κείμενα Παρέμβασης, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1986.
- 3) Βενιζέλος Ευάγγελος, Το Σχέδιο της Αναθεώρησης του Συντάγματος. Η γενική εισήγηση της πλειοψηφίας προς τη Ζ Αναθεωρητική Βουλή, Έκδοση Εργασίας, Εκδόσεις Αντ. Ν.Σάκκουλα.
- 4) Βενιζέλος Ευάγγελος, Η Συναινετική Αναθεώρηση του Συντάγματος και η αναβίωση της πολιτικής , Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1996.
- 5) Βενιζέλος Ευάγγελος, Τα όρια της Αναθεώρησης του Συντάγματος του 1975. Δίκαιο και Πολιτική 10, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1984.
- 6) Γεωργόπουλος Κωνσταντίνος, Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο, 2^η Έκδοση , Εκδόσεις Αντ.Ν Σάκκουλα, Αθήνα –Κομοτηνή 1990.
- 7) Δημητρόπουλος Ανδρέας, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου Τόμος 1-2 Θ' Έκδοση, Αθήνα 2001.
- 8) Δημητρόπουλος Ανδρέας, Η Δομή και η Λειτουργία της Σύγχρονης Δημοκρατίας, Αθήνα 2001.
- 9) Δημητρόπουλος Ανδρέας, Η Γένεση του Κοινοβουλευτικού Συστήματος και η Ανάδειξη της Κυβέρνηση. Το Κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844-1875), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 1998.
- 10) Δημητρόπουλος Ανδρέας, Η συνταγματική θέση των πολιτικών κομμάτων, Αθήνα 1974.
- 11) Δημητρόπουλος Ανδρέας, Το Δημοψήφισμα. Ο ρόλος και η σημασία του θεσμού στη σύγχρονη Δημοκρατία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα,
- 12) Δημητρόπουλος Ανδρέας, Τα Αμυντικά δικαιώματα του ανθρώπου και η μεταβολή της έννομης τάξης, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1981.
- 13) Μαυριάς Κωνσταντίνος- Παντελής Αντώνης, Συνταγματικά Κείμενα Ελληνικά και Ξένα, Τρίτη έκδοση με τα Συντάγματα των Νέων Ευρωπαϊκών Δημοκρατιών, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- 14) Ράικος Αθανάσιος, Συνταγματικό Δίκαιο ,Τόμος Α' , Εισαγωγή-Οργανωτικό Μέρος, Τεύχος Β, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1990.

